

Research Paper

Structural Conflicts in the Library Sphere and the Role of Science Promotion in Iranian Public Libraries

Farid azizy¹, Kamal Khalegh Panah², Hamid azizy³

Received :April. 28,2022 , Accepted:Aug. 22,2022

Abstract

This study aims to describe and analyze structural conflicts within the library sphere and the role of science promotion in Iranian public libraries. Our assumption is that, due to sociological factors, public libraries face multiple obstacles in the process of advancing science communication. The theoretical claim of this paper is that structural conflicts within the Iranian library sphere have seriously challenged the position of science promotion in public libraries. The research first examines higher-level policy documents related to the role of public libraries in science communication to determine the place of science popularization in Iran's library landscape. Following this, a more critical question is raised concerning the main barriers to science promotion within the public library system. Based on the findings, structural problems such as the "lack of a fundamental strategy to address issues and structural conflicts, the absence of an appropriate approach for implementing science communication discourse in national media, the violation of distributive justice in library services, and the marginalized position of public libraries" have seriously undermined the role of science promotion in Iranian public libraries.

Keywords: Public libraries, lifelong learning, science promotion, scientific literacy, structural conflicts

---

1 Ph.D. Candidate in Communication Sciences, Department of Communication Sciences, Faculty of Communication Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (Corresponding Author): f_azizy@atu.ac.ir

2 Associate Professor, Department of Sociology, University of Kurdistan: kkhaleghpanah@gmail.com

3 Ph.D. Candidate in Communication Sciences, Department of Communication Sciences, Faculty of Communication Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran: H_azizy@atu.ac.ir

Introduction

Overall, it appears that public libraries in Iran have not been able to play an effective role in science promotion, lifelong learning, or providing opportunities for social and cultural leisure within Iranian society. There are numerous obstacles to achieving these goals. In a related study, Dehghani, Hashemzadeh, and Nokarizi (2016) found that public libraries in the city of Kerman had little impact on fostering a culture of reading and book use. Issues such as these significantly contribute to the dysfunction of public libraries in Iran as institutions for science promotion.

Moreover, it seems that due to the mismatch and significant gap between the budgets allocated to public libraries and the policies related to science promotion in the library sphere, the process of science popularization faces serious challenges. Without a reliable and sufficient budget, there will be little room for implementing effective cultural strategies for science promotion. In this regard, Kouhi Rostami and colleagues (2021) showed that due to economic challenges, inflation, and rising costs, the 0.5% allocation from municipalities' revenue is insufficient to support the cultural policies of public libraries.

Another structural issue facing the public library institution stems from the lack of mechanisms to attract donations and public participation. According to Article 5 of the Law on the Establishment of the Public Libraries Institution, attracting public contributions is one of the key financial pillars of this organization. However, due to the absence of logical, clear, and transparent policies, no serious efforts have been made to overcome the existing obstacles. This has ultimately become one of the main barriers to the effective role of public libraries in science promotion in Iran.

Given this outlook, the present study seeks to identify the structural barriers within Iran's library sphere and explore the main obstacles to science promotion in the country's public library system.

Purpose

The aim of this study is to describe and analyze the structural conflicts within the library sphere and the role of science promotion in Iranian public libraries. Our assumption is that, due to sociological factors, public libraries face multiple obstacles in the process of advancing science promotion. The theoretical claim of this paper is that structural conflicts within Iran's library sphere have seriously challenged the position of science promotion in public libraries.

Methodology

In the present study, a qualitative mixed-methods approach was employed to understand the “structural conflicts in the library sphere and the role of science promotion in Iranian public libraries.” In the first phase, the researcher used qualitative content analysis to identify the status of science promotion in Iran’s public libraries. In the second phase, to explore the question “What structural conflicts do public libraries in Iran face in the process of science promotion?” the researcher utilized thematic analysis as a qualitative method. Data for this section were collected through in-depth semi-structured interviews.

The study population included academic experts in the relevant field and executive managers in the domain of public libraries who possessed the necessary practical and theoretical knowledge related to the topic. In order to reach a suitable sample size, the researcher used purposive sampling to select individuals who were likely to provide information relevant to the study’s objectives. Overall, after conducting interviews with 17 experts, the researcher reached data saturation.

Additionally, due to the health concerns posed by the COVID-19 virus, all interviews were conducted in accordance with health protocols, either via the WhatsApp mobile application or through phone calls.

Findings

The findings obtained from the interviews were categorized into four main themes: (1) the lack of a fundamental strategy to resolve structural problems and conflicts, (2) the absence of an appropriate approach for implementing the discourse of science promotion in national media, (3) the violation of distributive justice in library services, and (4) the marginal position of public libraries.

According to the findings, public libraries in Iran face various structural challenges such as a shortage of qualified human resources, insufficient budget to serve all citizens, the lack of a robust public relations and information dissemination system, and similar issues. These challenges, in different ways, prevent public libraries from fulfilling their role in science promotion and lifelong learning within Iranian society.

Interviewees stated that due to reasons such as limited familiarity among library managers and staff with the discourse of science popularization, lack of scientific dialogue between public library administrators and national media, institutional conservatism, and the absence of strong communication networks, public libraries do not have a clear and effective policy for promoting science through national media.

Some participants, in discussing the disconnect between public libraries and national media, shifted their criticism toward the media itself, asserting that internal media outlets have played a major role in undermining the effectiveness of public libraries' strategies for advancing the discourse of science promotion. According to these interviewees, domestic media, due to factors such as the lack of a defined place for science-oriented content, emphasis on non-process-based topics, failure to introduce scientific activities to the public, and insufficient airtime for science-related programs, have failed to serve a promotional role in supporting public libraries' science communication efforts within society.

Another part of the study's findings concerned the violation of distributive justice in library services. Interviewees noted that due to high centralization in the distribution of resources and services—favoring major metropolitan areas while neglecting remote and underdeveloped regions—the process of science popularization becomes unattainable for many parts of the country.

Finally, the last theme addressed in this study was the marginal status of public libraries. This category reflects the idea that public libraries have become marginalized due to their failure to establish connections with other governmental bodies, private institutions, and non-governmental organizations, and because they rely almost exclusively on superficial services (such as book lending, reading and drawing competitions, religious celebrations, literary circles, etc.). This marginalization creates further obstacles for integrating public libraries into the broader discourse of science promotion in society.

According to the interviewees, for public libraries to move beyond this marginal status, they must expand their network of relationships and strategically leverage these connections to advance the public understanding of science

Conclusion

According to the findings of this study, structural barriers and issues—such as the lack of a fundamental strategy to resolve structural problems and conflicts, the absence of an appropriate approach for implementing the discourse of science promotion in national media, the violation of distributive justice in library services, and the marginal status of public libraries—have seriously challenged the role of science promotion in Iran's public libraries.

Novelty

The novelty of this study lies in its systematic and comprehensive examination of structural conflicts within Iran's library sphere and their impact on the role of science promotion in public libraries. By combining qualitative content analysis with in-depth interviews, the research identifies hidden dimensions of structural barriers and analyzes the current situation from the perspective of cultural policymaking and science communication.

Bibliography

- Afshar Zanjanī, Ebrahim (2015). "Public Libraries: Centralization or Decentralization." *LISNA Weekly Opinion*, No. 253, 28 September. (In Persian)
- Afzali Farouji, Mitra & Farhangi, Ali (2008). "Designing a Model for Science Communication in Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB)." *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 8(2): 95-120. (In Persian)
- Ahmadi, Zahra (2014). *The Role of Public and School Libraries in Promoting a Culture of Reading*. www.sociallib.blogfa.com/post.aspx (In Persian)
- Ameli, Sabikeh (2011). *Investigating the Role of Neyshabur Public Libraries in Enhancing Citizens' Information Literacy*. Master's Thesis in Library and Information Science, Alzahra University. (In Persian)
- Ashrafi, Hojjat (2009). "Public Libraries and Iran's Demographic Needs." *Information Research and Public Libraries*, 15(2): 97-122.
- Dehghani Hakimeh, R., Mohammad Javad Hashemzadeh & Mohsen Nowkarizi (2016). "The Role of the Public Libraries of Kerman Region in Iran on Promoting Users' Reading Culture". *Research on Information Science & Public Libraries*. 22(2): 229-246.
- Dehghani Rayeni, Hakimeh (2013). *The Role of Kerman Public Libraries in Developing a Reading Culture Among Users*. Master's Thesis in Library and Information Science (Public Libraries), Birjand University. (In Persian)
- Ebrahimi, Rahman (2011). *Investigating the Role and Position of Public Libraries in Increasing Citizens' Social Capital: A Case Study of Tehran*. Master's Thesis in Library and Information Science, University of Tehran. (In Persian)
- Eyre, G. (2004). "Towards a Literate Australia: The Role of Public Libraries in Supporting Reading". *Australasian Public Libraries and Information Services*. 17(4): 186-192.
- Ghadimi, Akram (2016). "The Role of Media in Public Understanding of Science." *Iranian Journal of Cultural and Communication Studies*, 12(42): 11-37. (In Persian)
- Gorjili, M-albanin (2018). *Challenges of Public Libraries in the Multicultural Society of Golestan Province from Users' Perspectives*. Master's Thesis in Library and Information Science (Public Library Studies), Birjand University. (In Persian)

- IFLA public library service Guidelines (2010). Ed. by Christie Koontz And Barbara Gubbin. [E-book]. <https://www.degruyter.com/view/product/43971>.
- Koohi Rostami, Mansour; Mohammadzadeh, Fatemeh & Assareh, Farideh (2021). *"Identifying and Ranking Barriers to Attracting and Developing Public Participation in Iran's Public Libraries."* *Library and Information Science Research*, Ferdowsi University of Mashhad, 11(2): 292-311. (In Persian)
- Mansour, Essam. (2019). "Libraries as agents for development: The potential role of Egyptian rural public libraries towards the attainment of Sustainable Development Goals based on the UN 2030 Agenda". *Journal of Librarianship and Information Science*. 52(1): 1-16.
- Miri, Anis (2017). *Developing an Optimal Public Library Model for Iranian Society Using an Exploratory Mixed-Methods Approach*. Prepared for the "Iranian Library" Project. Unpublished. (In Persian)
- Motallebi, Dariush (2017). *"Public Libraries in Service of Science Communication."* *Book Review Quarterly on Information and Communication*, 4(13-14): 183-199. (In Persian)
- Nielsen, B. G., & Borlund, P. (2015). PUBLIC LIBRARIES AND LIFELONG LEARNING. Citation for published version (APA).
- Nyana, Sylvia A. (2009). "Creating a library system that serves the needs of rural communities in Africa south of the Sahara". *Journal of Pan African Studies*. 3(1): 9-22.
- Obotu, A. S., Adaji, I. J., Chukuka, O.O., & Fauziyat, S.O. (2021). "AVAILABILITY OF CURRENT AWARENESS SERVICES IN PUBLIC LIBRARIES IN KATSINA STATE NIGERIA". *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 4(6): 1-19.
- Rezaei Sharifabadi, Saeed & Shamelou, Zahra (2008). *Science Communication: Perspectives, Opportunities, and Challenges*. Tehran: Librarian Publications, affiliated with Ketabdar Farzaneh Information Services Co. (In Persian)
- Strand, K. S., & Britz, J. (2018). "The evolving role of public libraries in South Africa in addressing information poverty: A historical context". *Library Mangement*. 39: 6-7.
- Tajdaran, Mansour; Karbala Aghaei Kamran, Masoumeh & Ameli, Sabikeh (2013). *"The Role of Public Libraries in Neyshabur in Enhancing Citizens' Information Literacy."* *Knowledge Studies Quarterly*, 6(20): 39-54. (In Persian)
- Yilmaz, B., Cevher, N. (2015). "Future of public libraries Opinions of public librarians in Turkey", *IFLA Journal*, 41(4): 336-352.

مقاله پژوهشی

تعارضات ساختاری در سپهر کتابخانه‌ای و جایگاه ترویج علم

در کتابخانه‌های عمومی ایران

فرید عزیزی^۱، کمال خالق پناه^۲، حمید عزیزی^۳

تاریخ دریافت: ۰۱/۲/۸، تاریخ تایید: ۰۱/۵/۳۱

چکیده

هدف این پژوهش توصیف و تحلیل تعارضات ساختاری در سپهر کتابخانه‌ای و جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران است. مفروضه ما این است که کتابخانه‌های عمومی به دلایل جامعه‌شناختی در فرایند پیشبرد ترویج علم با موانعی متکثر رویاروی هستند. ادعای نظری این مقاله آن است که تعارضات ساختاری در سپهر کتابخانه‌ای ایران، جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی را با چالش جدی مواجه ساخته‌اند. در این پژوهش نخست اسناد فرادستی در رابطه با جایگاه کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم بررسی شد تا روشن شود عمومی‌سازی علم چه جایگاهی در سپهر کتابخانه‌ای ایران دارد؟ پس از ردیابی این هدف، پرسش مهم‌تری در رابطه با موانع اصلی ترویج علم در نهاد کتابخانه‌های عمومی مطرح شد. بنا بر یافته‌های این پژوهش، موانع و مسائلی ساختاری نظیر «عدم وجود استراتژی بنیادین برای حل مشکلات و تعارضات ساختاری، عدم اتخاذ رویکرد مناسب برای پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در رسانه ملی، نقض عدالت توزیعی در خدمات کتابخانه‌ای و جایگاه حاشیه‌ای کتابخانه‌های عمومی» جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران را دچار چالش جدی کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه‌های عمومی، یادگیری مادام‌العمر، ترویج علم، ادراک علمی، تعارضات ساختاری

^۱ دانشجوی دکتری رشته علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی. (نویسنده مسئول)

Mrfaridazizii@gmail.com

^۲ استادیار دانشگاه کردستان، گروه جامعه‌شناسی؛ kkhaleghpanah@gmail.com

^۳ دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی؛ Hamidazizy1@gmail.com

کتابخانه‌های عمومی که کارکرد اصلی آن‌ها فراهم آوردن، سازماندهی و اشاعه دانش و علم است، همواره در تلاش هستند تا بتوانند به ایجاد آگاهی و شناخت در جامعه یاری رسانند. در سراسر تاریخ کتابخانه‌ها مخازن دانش انباشته و کانون‌های فرهنگی جوامع بوده‌اند و یکی از مهم‌ترین کلیدهای دستیابی به اطلاعات بوده‌اند. بنا بر گفته‌های یان و آگنس^۱ (۲۰۰۹)، رسالت کتابخانه‌های عمومی در هر جامعه این است که به مراجعه‌کنندگان کمک کنند فرصت برابری برای دسترسی به منابع مختلف اطلاعاتی داشته باشند و همچنین با تضمین دسترسی به‌روز اطلاعات، از توسعه مداوم دانش، مهارت‌ها و یادگیری مادام‌العمر حمایت می‌کنند (Mansour, 2019). این شکل از خدمات‌رسانی کتابخانه‌های عمومی اغلب در ادبیات مطالعات مرتبط با کتابخانه‌ها تحت عنوان «ترویج علم» شناخته می‌شود. به‌طورکلی این اصطلاح نشانگر قابل‌فهم کردن و توزیع دانش و آگاهی در میان قشرهای مختلف جامعه است و کتابخانه‌ها در همین راستا به‌عنوان یکی از نهادهای اصلی ترویج علم در نظر گرفته می‌شوند. همان‌طور که رضایی شریف‌آبادی و شاملو (۱۳۸۷) استدلال می‌کنند کارویژه اصلی کتابخانه‌های عمومی ایجاد بستر مناسب برای همگانی کردن علم و اشاعه تفکر علمی است.

اما فارغ از نگاه‌های نظری و لیبرالیستی به نقش کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم، اکنون به نظر می‌رسد که سپهر کتابخانه‌های عمومی با مجموعه‌ای از چالش‌های ساختاری در کشورهای سرتاسر جهان روبرو شده است. در هر کشوری بسته به بافت و موقعیت‌اش به لحاظ توزیع درآمد در جامعه و جایگاهش در نظام اقتصاد بین‌المللی چالش‌های متفاوتی را در ادوار مختلف تاریخی تجربه کرده است. در ایران نیز به نظر می‌رسد مجموعه‌ای از چالش‌ها نظیر فقدان منابع مالی کافی برای خدمت‌رسانی به شهروندان، کمبود نیروی انسانی متخصص در کتابخانه‌های عمومی، عدم ارتباط نظام کتابخانه‌ای با جامعه دانشگاهی، عدم اطلاع‌رسانی درست در رابطه با خدمات کتابخانه‌ای و ... جایگاه کتابخانه‌های عمومی را برای ترویج علم با سوء کارکرد مواجه ساخته است. همچنین به نظر می‌رسد که موانعی نظیر «عدم استقبال کاربران از خدمات عمومی کتابخانه‌های عمومی، عدم توزیع مناسب خدمات عمومی کتابخانه‌ای در نقاط کشور، عدم فرهنگ‌سازی مناسب کتابخوانی در جامعه ایران و زوال تدریجی ارزش‌های مرتبط با فرهنگ مطالعه در ایران، ابهام در نقش کتابخانه‌ها در جامعه در سیاست‌گذاری‌های توسعه، بودجه ناکافی،

^۱ - Yan & Agnes

آموزش ناکافی کتابداران و کارشناسان اطلاعاتی و ...» از جمله موانع اساسی در راستای ایفای نقش ترویج علم در سپهر کتابخانه‌های عمومی ایران باشد. به‌طور کلی به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های عمومی در ایران نتوانسته‌اند نقش مطلوبی در ترویج علم، یادگیری مادام‌العمر و فراهم‌سازی فراغت‌های اجتماعی/فرهنگی در جامعه ایران داشته باشند. موانع زیادی جهت تحقق این امر وجود دارد. در یکی از پژوهش‌های مرتبط با مسئله حاضر دهقانی، هاشم‌زاده و نوکاریزی (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای در رابطه با کتابخانه‌های عمومی کرمان نشان دادند که کتابخانه‌های عمومی این شهر نقش چندانی در ارتقای فرهنگ مطالعه کتابخوانی نداشته‌اند. می‌توان گفت اموری از این دست نقش مهمی در کژکارکردهای کتابخانه‌های عمومی در ایران به‌عنوان نهاد ترویج علم دارند. علاوه بر این به نظر می‌رسد که به دلیل عدم تطابق و فاصله زیاد بودجه کتابخانه‌های عمومی با سیاست‌گذاری‌های ترویج علم در سپهر کتابخانه‌ای فرایند همگانی‌سازی علم با بحران مواجه شود. در نبود یک بودجه اطمینان‌بخش راهبردهای فرهنگی زیادی جهت ترویج علم وجود نخواهد داشت. در همین رابطه کوهی رستمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان دادند که به علت مشکلات اقتصادی، تورم و افزایش هزینه‌ها، بودجه نیم درصدی (۰/۵) از درآمد شهرداری‌ها پاسخگوی سیاست‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی نیست. به نظر می‌رسد بخشی از مشکلات ساختاری دیگر نهاد کتابخانه‌های عمومی نشأت گرفته از عدم امکان جذب هدایا و مشارکت‌های مردمی باشد. بر اساس ماده ۵ قانون تأسیس نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، جذب کمک‌های مردمی یکی از مهم‌ترین وجوه سرمایه‌ای این نهاد است (کوهی رستمی، فاطمه محمدزاده و عصاره، ۱۴۰۰) که به دلیل وجود عدم سیاست‌های منطقی و شفاف و روشن، هیچ اقدام جدی برای رفع موانع وجود ندارد که این امر در نهایت یکی از موانع اصلی ایفای نقش ترویج علم در نهاد کتابخانه‌های عمومی در ایران است. با توجه به چنین چشم‌اندازی پژوهش حاضر به دنبال فهم این امر است که موانع ساختاری را در سپهر کتابخانه‌ای ایران شناسایی کرده و دریابد موانع اصلی ترویج علم در نهاد کتابخانه‌های عمومی کدامند؟

مروری بر مطالعات گذشته

در رابطه با نقش کتابخانه‌های عمومی ایران در ترویج علم پژوهش‌هایی با محوریت در نظر گرفتن میزان موفقیت و یا عدم موفقیت این کتابخانه‌ها در پیاده‌سازی ترویج علم صورت گرفته است. پژوهش ام‌البینین گریلی (۱۳۹۷) از جمله معدود پژوهش‌هایی است که در رابطه با نقش مهم

کتابخانه‌های عمومی ایران در ترویج علم صورت گرفته است. او در مطالعه‌ای نشان داد که کتابخانه‌های عمومی گلستان در گسترش یادگیری مادام‌العمر در جامعه چندفرهنگی گلستان نقش مهمی داشته‌اند. اما در بخش دیگری از مطالعات، پژوهش‌های متعددی در رابطه با عدم کارایی کتابخانه‌های عمومی ایران در کارزار ترویج علم صورت گرفته است. پژوهش‌های کشاورز (۱۳۹۹)، تاجداران و همکاران (۱۳۹۲)، دهقانی راینی (۱۳۹۲) و عاملی (۱۳۹۰) از جمله مطالعاتی بوده است که نشان داده‌اند کتابخانه‌های عمومی نقش اندکی در عمومی‌سازی علم و دانش در جامعه ایران ایفا کرده‌اند. علاوه بر این دسته‌ای دیگر از مطالعات داخلی بدون ارجاع مستقیم و سراسر است به جایگاه ترویج علم در نهاد کتابخانه‌های عمومی به نحوی از انحا نشان داده‌اند که به دلیل تعارضات ساختاری کتابخانه‌های عمومی هرگونه سیاست‌گذاری در راستای پیاده‌سازی عمومی‌سازی علم به شکست منتهی شده است. میری (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان داد که بی‌توجهی به نیازها و شرایط هر کتابخانه، عدم استفاده بهینه از نیروی انسانی، کمبود بودجه و فضای مناسب در کتابخانه‌های عمومی و درگیری کتابداران در مسائل روزمره باعث عدم استقبال جامعه کتابخوان از کتابخانه‌های عمومی شده است. این پژوهش به صورتی غیرمستقیم نشانگر این است که کتابخانه‌های عمومی به دلیل مجموعه‌ای از ناکارآمدی‌ها توان تحقق بخشی به مقوله عمومی‌سازی علم را ندارد. در همین رابطه افشار زنجانی (۱۳۹۴)، ابراهیمی، (۱۳۹۰) و اشرفی (۱۳۸۸) هر یک در قالب پژوهش‌های جداگانه‌ای نشان دادند که به دلایلی از جمله نامرتب بودن مجموعه کتابخانه‌های عمومی با علائق مردم محل، کم‌خوانی مردم، تبدیل کتابخانه‌های عمومی به سالن مطالعه کتاب‌های درسی، توجه اندک شهرداری‌ها و دولت به کتابخانه‌های عمومی، نحوه استخدام کارکنان، وضعیت معیشتی کتابداران و اموری از این قبیل کتابخانه‌های عمومی با مشکلات ساختاری عمیقی دسته‌وپنجه نرم می‌کنند. پژوهش‌های مذکور نیز به نحوی از انحا نشانگر تعارضات ساختاری سپهر کتابخانه‌ای ایران و عدم توان نهاد کتابخانه‌های عمومی برای ترویج علم در جامعه است.

در خارج از ایران نیز پژوهش‌هایی در رابطه با نقش کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم صورت گرفته است. در یکی از این مطالعات آکور سلیمان اوبوتو^۱ و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که کتابخانه‌های عمومی ایالت کاتسینای نیجریه نقش مهمی در آگاهی و متعاقباً توسعه آموزشی

¹ -Akor Solomon Obotu

و اجتماعی سیاسی شهروندان داشته‌اند. کارلا جی استرند و یوهانس بریتز^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی نشان دادند که کتابخانه‌های عمومی آفریقا نقش مهمی در کاهش فقر اطلاعاتی و عمومی‌سازی علم داشته‌اند. نیلای سیور و یولنت ییلماز^۲ (۲۰۱۵) در پژوهشی در رابطه با کتابخانه‌های عمومی ترکیه نشان دادند که کتابخانه‌های عمومی منجر به ترویج یادگیری مادام‌العمر شده و اهمیت خاصی در جامعه پیدا کرده‌اند. بو گرنر نیلسن و پیا بورلوند^۳ (۲۰۱۴) که کتابداران کتابخانه‌های عمومی را مکانی مهم برای یادگیری مادام‌العمر قلمداد می‌کنند. بنابر این نتایج، کتابداران می‌توانند نقش مهمی در آموزش و تسهیل یادگیری مادام‌العمر ایفا کنند. نهایتاً این که گینر ایر^۴ (۲۰۰۴) در پژوهشی تحت عنوان «عزیمت به سمت یک استرالیای باسواد: نقش کتابخانه‌های عمومی در حمایت از مطالعه» نشان داد که کتابخانه‌های عمومی استرالیا نقش مهمی در پیشبرد سودآموزی و ترویج یادگیری مادام‌العمر دارند.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر به‌منظور فهم «تعارضات ساختاری در سپهر کتابخانه‌ای و جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران» از روش‌شناسی ترکیبی کیفی بهره گرفته است. در بخش نخست پژوهش، پژوهشگر برای شناسایی جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران، از روش تحلیل محتوای کیفی بهره گرفت. پژوهشگر در این بخش به‌صورت هدفمند کلیه اسناد، مصوبات و قوانین مرتبط با جایگاه کتابخانه‌های عمومی را تحلیل کرد. پژوهشگر به‌صورت کلی اسنادی نظیر «سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور و سند نقشه جامع علمی کشور» را با روش تحلیل محتوای کیفی بررسی کرد. پژوهشگر پس از بررسی دقیق این اسناد، محتواهای مناسب را از دل این متون در رابطه با جایگاه کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم استخراج کرد و در پایان ذیل مضامین مشترک به تفسیر این داده‌ها پرداخت.

در بخش دوم از تحلیل پژوهشگر برای فهم این که «کتابخانه‌های عمومی در ایران با چه تعارضات ساختاری در مسیر ترویج علم مواجه هستند» از روش کیفی تحلیل تماتیک بهره

^۱ -Karla J. Strand & Johannes Britz

^۲ -Nilay Cevher & Bülent Yılmaz

^۳ - Bo Gerner Nielsen & Pia Borlund

^۴ -Gayner Eyre

گرفت. در راستای گردآوری اطلاعات در این بخش فن مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش شامل صاحب نظران دانشگاهی حوزه مورد بررسی و مدیران اجرایی حوزه های کتابخانه های عمومی بود که به صورت عملی و نظری در ارتباط با موضوع مورد بررسی دارای دانش و آگاهی لازم بودند. پژوهشگر در راستای دستیابی به حجم نمونه مقتضی از میان کارشناسان و صاحب نظران، سعی کرد به صورت هدفمند آن هایی را که اطلاعاتی در رابطه با هدف پژوهش داشتند انتخاب کند. به این معنا که پژوهشگر، برای دستیابی به اطلاعات مقتضی با نگاه و چارچوب خاصی نمونه های پژوهشی را به صورت هدفمند انتخاب کرد. حجم نمونه اولیه مورد استفاده نیز مبتنی بر کفایت داده ها بود. بدین صورت که پژوهشگر پس از پی بردن به پاسخ های تکراری مصاحبه شونده گان و همچنین انجام تحلیل های مقدماتی در زمینه مورد نظر دریافت که انجام مصاحبه های تازه ضرورت چندانی ندارد. به طور کلی پژوهشگر پس از انجام مصاحبه با 17 نفر از متخصصان به مرحله کفایت داده دست پیدا کرد. افزون بر این، پژوهشگر به دلیل مسائل جانی و ویروس کرونا، با رعایت پروتکل های بهداشتی صرفاً یا از طریق اپلیکیشن موبایلی واتس آپ و یا از طریق تماس تلفنی مصاحبه ها را ترتیب داد.

یافته های پژوهش

یافته های حاصل از تحلیل محتوای کیفی اسناد

طبق تعریف انجمن کتابخانه های عمومی آمریکا، کتابخانه های عمومی مکان هایی برای آموزش و خودیابوری و ارائه فرصت برای همه افراد از سنین و پیشینه های مختلف توصیف شده است که بسترهای لازم را برای همه افراد جهت یادگیری و ارتقای مداوم توانمندی ها فراهم می کنند. خدماتی مانند یادگیری زبان، انجام تکالیف، برنامه های بعد از مدرسه برای کودکان، مرکز اطلاعات مشاغل، کمک به تازه مهاجرها، برنامه های سوادآموزی و خدمات بسیار زیاد دیگر از جمله مواردی است که کتابخانه ها می توانند برای پاسخگویی به نیاز اطلاعاتی جامعه پیرامونی خود ارائه کنند. کتابخانه های عمومی برای برخی کودکان و والدین آنها تنها جایی به شمار می رود که با مراجعه به آنجا می توانند با رایانه کار کنند و در آنجا نه تنها با منابع بلکه با افراد دیگر ارتباط برقرار کنند (احمدی، ۱۳۹۳).

بر اساس رهنمودهای ایفلا، کتابخانه عمومی، سازمانی است که از طریق حکومت محلی، منطقه ای یا ملی از طریق سایر سازمان های اجتماعی تأسیس و پشتیبانی مالی می شود. کتابخانه

عمومی، دانش، اطلاعات و آثار فکری و هنری را با استفاده از یک رشته منابع و خدمات تهیه می‌کند و به صورتی برابر و یکسان صرف‌نظر از نژاد، ملیت، سن، جنسیت، مذهب، زبان، وضع اقتصادی، وضعیت شغلی، سطح تحصیلی و سواد در دسترس مردم قرار می‌دهد (IFLA, 2010).

رسالت کتابخانه‌های عمومی از دیدگاه ایفلا به شرح زیر است:

- ۱- ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی؛
- ۲- پشتیبانی از آموزش فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی؛
- ۳- ایجاد فرصت‌های رشد سازنده فردی؛
- ۴- برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان؛
- ۵- ترویج آگاهی از میراث فرهنگی، هنردوستی و دستاوردهای علمی و نوآوری‌ها؛
- ۶- فراهم کردن زمینه تجلی تمامی هنرهای نمایشی؛
- ۷- حمایت از گفتگوی بین‌فرهنگی و تنوع فرهنگی؛
- ۸- پشتیبانی از فرهنگ شفاهی؛
- ۹- تضمین دسترسی تمام شهروندان به تمام انواع اطلاعات مرتبط با اجتماعاتشان؛
- ۱۰- فراهم کردن خدمات اطلاع‌رسانی کافی به سازمان‌ها و تشکیلات اقتصادی و ذینفعانشان؛
- ۱۱- تسهیل آموزش مهارت‌های سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی؛
- ۱۲- پشتیبانی و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی تمام گروه‌های سنی و پایه‌گذاری چنین فعالیت‌هایی در صورت لزوم (IFLA, 2010).

به صورت کلی در قوانین برنامه‌های اول تا سوم توسعه و متون مرتبط با این قوانین، بیش از پنجاه بند وجود دارد که به شکل مستقیم و غیرمستقیم از طریق کتابخانه‌های عمومی قابل تحقق است و این در صورتی است که در بیشتر بندها به کتابخانه عمومی اشاره مستقیم نشده است. از آنجایی که سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ از جمله مصوبات مهم مجمع تشخیص مصلحت نظام و سرلوحه تدوین تمام برنامه‌های توسعه‌ای در نظر گرفته می‌شود و همچنین از سوی دیگر برنامه‌های توسعه در تحقق اهداف سند چشم‌انداز نقش کلیدی دارند و به عنوان حلقه واسط برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت توسعه محسوب می‌شوند، لذا در پژوهش حاضر سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ و برنامه‌های پنج‌ساله پنجم و ششم توسعه بررسی و تحلیل می‌شوند. همچنین در این بخش اسناد دیگری نظیر سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور و سند نقشه جامع علمی کشور بررسی می‌شوند.

سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۳/۰۸/۱۳۸۲ توسط رهبر انقلاب به قوای سه-گانه ابلاغ شد. این سند مشتمل بر ۷ بند بوده که در آن توسعه‌ی همه‌جانبه کشور مدنظر قرار گرفته است. در تحلیل محتوای این سند و انطباق آن با اهدافی از جمله یادگیری مادام‌العمر، ادراک علمی، آگاهی‌رسانی، تعداد ۴ مقوله فرعی به شرحی که در جدول ۱ ارائه شده است استخراج شده است. مفاد این سند برخی از اهدافی کتابخانه‌های عمومی را در برمی‌گیرد و به لحاظ مضمونی همسویی معناداری با رسالت کتابخانه‌های عمومی دارد.

جدول ۱. مقولات اصلی، فرعی و مصادیق سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
یادگیری و آموزش عمومی	حمایت از آموزش و یادگیری فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی	جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، تلاش در تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر، ارتقا سطح شاخص آموزش
	تسهیل آموزش مهارت‌های سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی	برخورداری از دانش پیشرفته با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم و توانایی در تولید علم و فناوری، تقویت نهضت نرم‌افزاری و ترویج پژوهش
پیشروانه	حمایت و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی تمام گروه-های سنی و پایه‌گذاری چنین فعالیت‌هایی در صورت لزوم	نیل به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی، سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیت‌های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان
آگاهی‌رسانی	اعتلای آگاهی عمومی در جامعه	آگاهی‌رسانی عمومی برای مقابله با تهاجم فرهنگی، گسترش فعالیت رسانه‌های ملی در جهت تبیین اهداف و دستاوردهای ایران اسلامی برای جهانیان، سالم‌سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر

مأخذ: یافته‌های پژوهش

گزاره‌های بالا که از متن سند چشم‌انداز استخراج شده‌اند، هر یک به نحوی با یک یا چند جنبه از اهداف و رسالت کتابخانه عمومی مرتبط می‌باشند به طوری که بخش بزرگی از کل متن

سند چشم‌انداز بر موضوعات و مقولاتی تأکید شده که مستقیم یا غیرمستقیم، جزء کارکردها، اهداف و رسالت کتابخانه عمومی می‌باشند.

قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
 اهداف مرتبط با کتابخانه عمومی در برنامه پنجم و ششم توسعه در جدول ۲، سه مقوله اصلی مرتبط با اهداف و مأموریت‌های کتابخانه عمومی در اسناد قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه به همراه رسالت کتابخانه عمومی (مقوله‌های فرعی) قابل مشاهده و مقایسه است.

جدول ۲. مقولات اصلی، فرعی و موارد تأکید در برنامه پنجم و ششم

توسعه جمهوری اسلامی ایران

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
یادگیری و آموزش عمومی	حمایت از آموزش و یادگیری فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی	افزایش سطح سواد همگانی، افزایش بهره‌وری آموزشی
	تسهیل آموزش مهارت‌های سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی	توانمندسازی اجتماعی، محرومیت‌زدایی از مناطق محروم، رشد بنیه‌های علمی کشور، قانون برنامه هوشمندسازی مدارس، امکان دسترسی الکترونیک (سخت‌افزاری - نرم‌افزاری و محتوا) به کتب درسی
فرهنگی- اجتماعی	حمایت و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی تمام گروه‌های سنی و پایه‌گذاری چنین فعالیت‌هایی در صورت لزوم	عدالت توزیعی و توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی، توسعه یکپارچه سرزمین، فقرزدایی
	ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی	تقویت طرح سنجش کودکان و افزایش امر مشاوره در این مدارس، توسعه مدارس استثنایی و کودکان با نیازهای خاص و فراهم آوردن شرایط و امکانات خاص لازم جهت توانمندسازی و افزایش مهارت‌های موردنیاز این گونه آموزش‌پذیران

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
	برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان	ایجاد فرصت‌های برابر شغلی و حرفه‌ای، پرورش و شکوفایی استعدادهای بالقوه
آگاهی‌رسانی	ضمانت دسترسی همه مردم به تمام انواع اطلاعات مرتبط با جامعه	عدالت فضایی در سطوح محلی و منطقه‌ای، رشد آگاهی‌های اجتماعی، خدمات-رسانی، افزایش آگاهی‌های عمومی به‌ویژه آموزش‌های همگانی جهت کاهش خطرپذیری و افزایش تاب‌آوری جامعه در مقابل حوادث و سوانح
	فراهم کردن خدمات اطلاع‌رسانی کافی به سازمان‌ها و تشکیلات اقتصادی و ذینفعان آنها	تقویت و رشد حقوق شهروندی، خودکفایی اقتصادی، عدالت‌محوری برنامه‌های دولتی

مآخذ: یافته‌های پژوهش

در قوانین برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به ارزش‌هایی اشاره شده است که کتابخانه‌های عمومی در تحقق آنها به‌عنوان یک هدف و مأموریت نقشی مهم دارند. در همین راستا کتابخانه‌های می‌توانند با در نظر داشتن برنامه پنجم و ششم توسعه کارویژه‌های سه‌گانه یادگیری مادام‌العمر، آگاهی‌رسانی و فراغت اجتماعی- فرهنگی را در جامعه پیاده‌سازی کنند. در این سند بیشتر از سایر اسناد بر پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه با کاربست عدالت توزیعی در سطوح مختلف آموزش تأکید شده است. در این سند بر لزوم توانمندسازی مناطق مختلف اجتماعی، محرومیت‌زدایی از مناطق مختلف و حتی بخش‌های فراموش شده اجتماع (نظیر گروه‌های کم‌توان ذهنی) تأکید شده و بر تحقق عدالت فضایی در سطوح مختلف و افزایش آگاهی همگانی اشاره شده است.

سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور

سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور به‌عنوان یک سند بالادستی منطبق با اصول و ارزش‌های اسلام، آرمان‌های انقلاب اسلامی، رهنمودهای بنیان‌گذار انقلاب اسلامی امام خمینی و رهبری و

اسناد فرادستی مربوط در ده فصل و با همکاری و مشارکت فعال و همه‌جانبه نهادها و مراکز علمی- پژوهشی، محققان و اندیشمندان و کارشناسان حوزه و دانشگاه و دستگاه‌های اجرایی و فرهنگی ذی‌ربط تهیه و تنظیم شده که شورای عالی انقلاب فرهنگی آن را تصویب نهایی رسانید. در این سند به نقش عمومی‌سازی علم در تمام سطوح فرهنگی جامعه با در نظر گرفتن عدالت آموزشی اشاره شده، امری که یکی از رسالت‌های بنیادین کتابخانه‌های عمومی است. همچنین در سند مذکور در بعد فراغت اجتماعی- فرهنگی به صورت فشرده به لزوم توجه به عادات خواندن از دوران کودکی به بعد با فراهم‌سازی امکانات لازم اشاره شده است. یکی از نقاط مورد غفلت در سند مذکور عدم توجه به بعد آگاهی‌رسانی است. در این سند به‌طور مستقیم از کتابخانه‌های عمومی کشور و جایگاهشان در جامعه سخنی به میان نرفته است، اما به دلیل تأکیدات این سند بر مؤلفه‌هایی نظیر علم‌گرایی همگانی، تأمین عدالت آموزشی و فراهم‌سازی امکانات و بسترهای اجتماعی و فرهنگی، به نظر می‌رسد که رسالت یکسانی با کتابخانه‌های عمومی دارد. در جدول ۳، سه مقوله اصلی به همراه مقوله‌های فرعی (رسالت کتابخانه عمومی) آمده است.

جدول ۳. مقولات اصلی، فرعی و مصادیق سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
	حمایت از آموزش و یادگیری فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی	ترویج فرهنگ علم‌گرایی و خردباوری در تمام سطوح فرهنگی و مدیریتی، تأمین عدالت آموزشی و توجه به مقتضیات سنی کودکان در آموزش
یادگیری و آموزش عمومی	تسهیل آموزش مهارت‌های سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی	آموزش، تربیت و افزایش کمی و کیفی مستمر منابع انسانی مستعد و متعهد متناسب با نیازهای رسانه‌ای، تبلیغی و ارتباطی انقلاب اسلامی در حوزه ملی و فراملی و به‌کارگیری آن‌ها برای تقویت جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی؛ آموزش عمومی برای ارتقاء بصیرت و سواد رسانه‌ای آحاد جامعه معطوف به ارزش‌ها و دانش بومی و اسلامی؛ دست‌یابی به تصویر روشن و الهام‌بخش از فرهنگ اسلامی، ایرانی و انقلابی و توانمند در ارائه الگوی پیشرفت و وحدت امت اسلامی

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
فرهنگی- اجتماعی	ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی	توسعه فضاهای فرهنگی و اجتماعی خاص کودکان و بهره‌برداری از توان تأثیرگذاران در مورد کودکان؛ ارتقاء نظام تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی کودکان به منظور تربیت نسلی سالم، صالح، مؤمن، خودشکופا و انقلابی و متناسب با نیازها، ویژگی‌ها و خصائص فردی کودک و تأمین مصالح عالی وی؛ استانداردهای فضای بازی ورزش و تفریح و آموزش کودکان از نظر بهداشتی محیطی و احیای بازی‌های سنتی و بومی مناسب و ترویج آن و پرهیز از تهیه و ساخت و ورود اسباب‌بازی‌های مغایر با هدف تربیت دینی کودکان
	برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان	ارتقای مهارت‌های زندگی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

سند نقشه جامع علمی کشور

از دیگر اسناد موردبررسی در این پژوهش نقشه جامع علمی کشور بوده است که با هدف طراحی راهبردهای مشخص برای اهداف علمی و فناوری، اقتصاد و صنعت در افق چشم‌انداز بیست‌ساله نظام جمهوری اسلامی ایران طراحی شده است و شورای عالی انقلاب فرهنگی آن را به تصویب رسانیده است. افزایش دسترسی به منابع علمی از طریق گسترش کتابخانه‌های عمومی و مجازی در مناطق مختلف و حمایت از تولید و انتشار این منابع همسو با نظام علم، فناوری و نوآوری کشور، عنوان راهبرد کلان ۲، اقدام ملی ۳ است که به صورت مستقیم به کتابخانه‌های عمومی اشاره شده است.

جدول ۴. مقولات اصلی، فرعی و مصادیق سند نقشه جامع علمی کشور

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مصادیق
	حمایت از آموزش و یادگیری فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی	تعمیق و گسترش آموزش‌های عمومی و تخصصی همراه با تقویت اخلاق و آزاداندیشی و روحیه خلاقیت در آحاد جامعه، به‌ویژه نسل جوان؛ ایجاد نظام آموزشی مناسب برای هدایت دانش آموزان، افزایش نقش علم و فناوری در توانمندسازی و ارتقای بهره‌وری در بخش‌های صنعتی و تولیدی و خدمات تخصصی و عمومی، توسعه فرهنگ مطالعه و تتبع و تحقیق؛ تقویت روحیه پرسشگری و حقیقت‌جویی و یادگیری مادام‌العمر در سطح عموم و استفاده از یافته‌های تحقیقاتی و علمی در زندگی روزمره به‌صورت عاملی برای توسعه اجتماعی و بهبود زندگی
یادگیری و آموزش عمومی	تسهیل آموزش مهارت-های سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی	تقویت جریان اطلاعات مفید در حوزه علم و فناوری و توسعه فعالیت‌های انجمن‌های علمی و نهادهای پژوهشی کشور در سطح بین‌المللی با اولویت کشورهای جهان اسلام، فرهنگ‌سازی عمومی برای تقویت جنبش نرم‌افزاری و تولید بومی علم در جامعه و ارتقای آگاهی‌های علمی عمومی در ابعاد مختلف فرهنگی و سیاسی و اقتصادی، حمایت از ایجاد و توسعه شبکه‌های تحقیقاتی و فناوری به‌منظور افزایش تعاملات و تسهیل انتقال و انتشار دانش، تقویت و انسجام‌بخشی به‌نظام اطلاعات علمی و فناوری کشور با مأموریت استانداردسازی و اصلاح فرآیندهای تولید، ثبت، داوری و سنجش و ایجاد بانک‌های اطلاعاتی یکپارچه برای رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی و فناوری، مقالات، مجلات و کتب علمی و اختراعات و اکتشافات پژوهشگران
	حمایت و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی تمام گروه-های سنی و پایه‌گذاری چنین فعالیت‌هایی در صورت لزوم	استقرار جامعه دانش‌بنیان، عدالت‌محور و برخوردار از انسان‌های شایسته و فرهیخته و نخبه برای احراز مرجعیت علمی در جهان؛ توجه به علم و تبدیل آن به یکی از گفتمان‌های اصلی جامعه و ایجاد فضای مساعد، برای شکوفایی و تولید علم و فناوری بر مبنای آموزه‌های اسلامی از طریق توسعه و تعمیق و به‌کارگیری مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، عدالت محوری، پرورش استعدادها و دستیابی همگان به‌خصوص مستضعفان در حوزه علم و فناوری و تقویت خلاقیت، نوآوری و خطرپذیری در علم، گسترش فضای تولید علم و فکر با حمایت از کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی و کانون‌های تفکر و مناظرات علمی مبتنی بر جدال احسن و نقدپذیری عالمانه

مصادیق	مقولات فرعی	مقوله اصلی
<p>به کارگیری فنون علمی و خلاقانه در روش‌های تعلیم و تربیت و تدوین متون درسی بخصوص در آموزش و پرورش به منظور ترویج تفکر خلاق علمی از پایین‌ترین سنین</p>	<p>ایجاد و تقویت عادت- های خواندن از کودکی</p>	
<p>ساماندهی نظام مالکیت فکری در حوزه‌های علم و فناوری؛ تربیت و توانمندسازی سرمایه انسانی با تأکید بر پرورش انسان‌های متقی و کارآفرین و خودباور و خلاق، نوآور و توانا در تولید علم و فناوری و نوآوری متناسب با ارزش‌های اسلامی و نیازهای جامعه</p>	<p>ایجاد فرصت‌های رشد سازنده فردی</p>	<p>فرهنگی- اجتماعی</p>
<p>تقویت قدرت تفکر و خردورزی</p>	<p>برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان</p>	
<p>عدالت فضایی در سطوح محلی و منطقه‌ای، رشد آگاهی‌های اجتماعی، خدمات‌رسانی، استفاده از ظرفیت رسانه‌ها برای پیشبرد اهداف نظام علم و فناوری در کشور، ایفای نقش فعال‌تر مساجد به‌عنوان پایگاه‌های علمی و فرهنگی در ترویج و انتشار علم در سطح عموم مردم، ساده‌سازی زبان علم برای عموم مردم و تولید واژگان مناسب لازم به‌منظور نهادینه کردن فرهنگ استفاده از علم و دستاوردهای علمی در زندگی، افزایش دسترسی به منابع علمی از طریق گسترش کتابخانه‌های عمومی و مجازی در مناطق مختلف و حمایت از تولید و انتشار این منابع همسو با نظام علم و فناوری و نوآوری کشور؛ اختصاص بخش مهمی از برنامه‌های رسانه ملی به موضوعات علمی و فناوری با زبان ساده و عامه‌فهم، طراحی و اجرای مناظرات علمی در رسانه‌های عمومی با موضوعات تخصصی در حوزه علم و فناوری و حمایت از کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی و نقد و مناظره</p>	<p>ضمانت دسترسی همه مردم به تمام انواع اطلاعات مرتبط با جامعه</p>	<p>آگاهی- رسانی</p>

مأخذ: یافته‌های پژوهش

از میان اسناد موردبررسی، سند حاضر مرتبط‌ترین سند با اهداف و رسالت کتابخانه‌های عمومی بوده است. در این سند به‌طور مستقیم از کتابخانه‌های عمومی سخن به میان رفته است. در این سند در قالب اشاره به مصادیقی نظیر «یادگیری مادام‌العمر، توسعه فرهنگ مطالعه، ارتقای آگاهی‌های علمی عمومی، استقرار جامعه دانش‌بنیان عدالت‌محور، توجه به علم و تبدیل آن به یکی از گفتمان‌های اصلی جامعه و ...» از عمومی‌سازی علم به‌واسطه ابزارهای فرهنگی مانند کتابخانه‌های عمومی سخن به میان رفته است. بنا بر سند حاضر، کتابخانه‌های عمومی همسو با رسانه‌های جمعی و مساجد در مقام نهادهای فرهنگی وظیفه دارند از ظرفیت‌های خود برای ساده‌سازی علم در نزد عامه و گسترش علم به تمام نقاط سرزمین با حفظ عدالت‌محوری بهره ببرند.

یافته‌های حاصل از تحلیل تماتیک

به‌طورکلی کتابخانه‌های عمومی رسالت دارند به‌صورت گسترده اطلاعات را در میان اقشار و گروه‌های مختلف اجتماعی بدون توجه به انواع و اقسام تبعیض‌های سیاسی به‌صورت یکسان و برابر فراهم آورند و در مقام «دروازه محلی به دانش» دسترسی به منابع اطلاعاتی و علمی را در شکل‌های مختلف برای مردم تسهیل کنند (مطلبی، ۱۳۹۶). اما پیاده‌سازی این نقش در عمل با دشواری‌ها و موانع عدیده‌ای در کشورهای مختلف مواجه است. در برخی از کشورهای درحال توسعه این مشکلات صدچندان می‌شود. متأسفانه در برخی از کشورهای درحال توسعه کتابخانه‌های عمومی با مشکلاتی نظیر بودجه ناکافی، پشتیبانی ضعیف دولت، مبهم بودن مفاهیم توسعه و ... مواجه هستند (Mansour, 2019). علاوه بر این مشکلات می‌توان به مسائلی نظیر آموزش ناکافی کتابداران و کارشناسان اطلاعاتی اشاره کرد (Nyana, 2009). این مسائل مانع از ایفای نقش ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی می‌شود. این مشکلات در بخش بزرگی از کتابخانه‌های عمومی ایران نیز وجود دارد. به‌طورکلی به نظر می‌رسد که کتابخانه‌های عمومی در ایران نتوانسته‌اند نقش مطلوبی در ترویج علم، یادگیری مادام‌العمر و فراهم‌سازی فراغت‌های اجتماعی/فرهنگی در جامعه ایران داشته باشند.

کتابخانه‌های عمومی ایران از نظر کمی و کیفی به صورتی که از داده‌های پژوهش استنباط می‌شود با مشکلات دامن‌داری مواجه می‌باشند. پاره‌ای از این آشفتگی ریشه در ساختار داخلی کتابخانه‌های عمومی دارد و قسمت اعظمی از این مسائل نیز توسط سایر بخش‌ها و سازمان‌های

عموماً دولتی موجود در جامعه است. پیچیدگی این مسائل به گونه‌ای است که نمی‌توان مرز و حدود مشخصی را میان عوامل به وجود آورنده مشکلات ترسیم کرد و دست زدن به چنین کاری نیز در عمل خالی از فایده است. مسائل کتابخانه‌های عمومی بدون تردید، خارج از مسائل جامعه نمی‌باشد و ماهیت این مرجع فرهنگی نیز به گونه‌ای است که به شدت تحت تأثیر کنش و واکنش‌های موجود در جامعه قرار می‌گیرد و این مسئله‌ای بس مهم است که در کم و کیف نیل به عمومی‌سازی ادراک علمی به عنوان یکی از اهداف تضمین‌کننده موجودیت کتابخانه‌های عمومی اثرات مستقیم و بلاواسطه‌ای می‌گذارد. با این وصف در ادامه به ارائه کدهای باز این موضوع در قالب مضامینی که از مصاحبه با کارشناسان این حوزه صورت گرفته است می‌پردازیم.

جدول ۵. مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر موانع شکل‌گیری نقش ترویج علم در

کتابخانه‌های عمومی ایران

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
موانع شکل‌گیری نقش ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران	عدم وجود استراتژی بنیادین برای حل مشکلات و تعارضات ساختاری	عدم علاقه جماعت کتابخوان به مواد علمی به دلیل دل‌زدگی نسبت به مشکلات ساختاری کتابخانه‌های عمومی، عدم ایفای نقش ترویج علم از جانب کتابخانه- های عمومی به دلیل گستردگی مشکلات ساختاری
	عدم اتخاذ رویکرد مناسب برای پیاپی‌سازی گفتمان ترویج علم در رسانه ملی	رویکرد غلط سیاست‌گذاران، متولیان و مدیران کتابخانه‌های عمومی جهت پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه، عدم آشنایی کافی مدیران و کارکنان کتابخانه‌های عمومی با گفتمان عمومی‌سازی علم، عدم وجود نشست‌های علمی بین متولیان کتابخانه‌های عمومی و رسانه ملی، محافظه‌کاری، نداشتن شبکه‌ای ارتباطی قوی، عدم توفیق رسانه ملی در ترویج گفتمان عمومی‌سازی علم
	نقض عدالت توزیعی در خدمات کتابخانه‌ای	عدم تبعیت از عدالت فضایی در توزیع امکانات و زیرساخت‌ها، عدم دسترسی برخی از اقشار به منابع موجود، پوشش ضعیف نیازهای کتابخانه‌ای، فقدان برنامه‌ریزی عدالت محور
	جایگاه حاشیه‌ای کتابخانه‌های عمومی	عدم برقراری ارتباط با سایر نهادها و ارگان‌های دولتی، سازمان‌های خصوصی و مردم‌نهاد، تکیه صرف بر ارائه خدمات صوری، گسترش ارتباطات برای برون‌رفت از موانع

مأخذ: یافته‌های پژوهش

عدم وجود استراتژی بنیادین برای حل مشکلات و تعارضات ساختاری

مقوله حاضر ناظر به عدم یک استراتژی کاربردی از جانب کتابخانه‌های عمومی برای رفع تعارضات ساختاری بود. بنا به اظهارات اکثر مصاحبه‌شوندگان کتابخانه‌های عمومی با مشکلات ساختاری نظیر «کمبود نیروی‌های انسانی متخصص، عدم وجود بودجه کافی برای خدمت‌رسانی به تمام شهروندان، نبود یک نظام اطلاع‌رسانی و روابط عمومی قوی در رابطه با خدمات و امکانات کتابخانه‌های عمومی و مسائلی از این قبیل» روبرو هستند که نحوی از انحا مانع از ایفای نقش کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم و یادگیری مادام‌العمر در جامعه ایران می‌شود. به‌زعم مصاحبه‌شوندگان، هر یک از این مسائل نقش مهمی در از میان رفتن گفتمان عمومی‌سازی علم در کتابخانه‌های عمومی دارند.

به‌زعم این دسته از مصاحبه‌شوندگان باوجود تعدد مشکلات ساختاری فوق، هنوز برنامه‌ای جامع برای برون‌رفت از این وضعیت وجود ندارد. این مسائل به‌تدریج منجر به دل‌زدگی و عدم علاقه جماعت‌های کتابخوان به مواد علمی شده و در درازمدت منجر به شیب منفی روند عمومی‌سازی در جامعه ایران می‌شود.

دراین‌ارتباط نظر یکی از افراد مورد مصاحبه نقل می‌شود:

«جوانان و حتی دانشجویان تمایل زیادی به مطالعه کتاب ندارند، این یک واقعیت است!! هیچ‌کس!! هیچ‌کس هم خودشو مسئول این دل‌زدگی رو نمی‌دونه، چرا یه دانشجوی کارشناسی‌ارشد رشته ... تو دانشگاه‌های ایران باید بجای این‌که روزی حداقل پنج ساعت تو کتابخانه باشه، تو گوشیشه؟! خُب کسی ازش نخواستسته این کارو بکنه ... این‌جوری نه که مثلاً یکی بیاد بگی فلانی شما اگه روزی اینقد کتاب نخونی از فلان چیز محروم میشی این‌جوری نه ... مسئولین اگه خودشون ارزش مطالعه را می‌دونستن شک نداشته باشین که الآن براش یه چاره‌ای داشتن... کتاب جذابیت نداره تقصیر مردم که نیست تقصیر اون کسیه که جذابیتو برای مطالعه کردن در نظر نگرفته».

کتابخانه‌های عمومی برای رفع این معضلات ساختاری می‌بایست بین مسئله و استراتژی مناسب هماهنگی ایجاد کند و با شناسایی و پرداخت به مسائل یک چارچوب عملیاتی مناسب برای رفع آن‌ها اتخاذ کند. آن‌ها به همین منظور می‌بایست مسیر، هدف، وسیله و منابع لازم برای حل مسائل را در قالب راهکارها تعیین کنند. در این رابطه نظر یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان بر این اعتقاد بود:

«تعریف وسیله، مسیر و هدف به صورت دقیق کاملاً ضروریه و تا این سه دقیق تعریف نشده همیشه کاری انجام داد... منظورم برنامه‌ایه که همین جوری رو هوا طرح نشده باشه و صرفاً نظر یک یا چند نفر نباشه ... همه شرایطو باید در نظر گرفت، مثل سطح سواد مردم، درآمد، جنسیت و غیره بدبختی اینه ما تو برنامه‌ها مون خیلی ایدئالیسم و بعد از اجرای یه برنامه می‌بینیم اصلاً اونی نشد که فکرشو می‌کردیم».

عدم اتخاذ رویکرد مناسب برای پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در رسانه ملی

رسانه‌ها در کنار خانواده و نظام آموزش و پرورش یکی از مهم‌ترین ابزارهای ارتباطی برای تحول جامعه و تعلیم و تربیت شهروندان است؛ به‌گونه‌ای که این ابزارهای ارتباطی می‌توانند در قالب راهبردهای درست به همگانی‌سازی علم کمک شایانی کنند. رسانه‌ها می‌توانند با برجسته‌سازی علم به عمومی‌سازی علم دامن بزنند. این نقش رسانه‌ها در پارادایم علم ارتباطات به‌عنوان وظیفه «آموزشی رسانه‌ها» شناخته می‌شود، نقشی که فراتر از نظام آموزش رسمی می‌تواند شهروندان را با گفتمان عمومی‌سازی علم از اوان کودکی تا بزرگسالی تحت تأثیر قرار دهد. بدون تردید رسانه‌های همگانی با رسوخ منسجم و سریع در میان جوامع نقش مهمی در پیشبرد اهداف علمی دارند. این وسایل ارتباطی جدید با گستردگی برد خود نقش مهمی در ساخت «فرهنگ جمعی» دارند و با در بر گرفتن اکثریت افراد جامعه و همچنین با نفوذ به لایه‌های عمیق جامعه، می‌توانند تحولی بنیادین در هر جامعه‌ای ایجاد کنند (قدیمی، ۱۳۹۵). با توجه به چنین چشم‌اندازی پژوهشگر پرسش‌هایی را در رابطه با قابلیت و ظرفیت رسانه‌ها برای کمک به معضلات ساختاری کتابخانه‌های عمومی از مصاحبه‌شوندگان پرسید. بنا به اعتقاد برخی از مصاحبه‌شوندگان هرچند رسانه ملی ظرفیت‌های مهمی برای پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه دارد، اما با این حال به دلیل رویکرد غلط سیاست‌گذاران، متولیان و مدیران کتابخانه‌های عمومی تلاش چندانی برای اجرای این گفتمان در رسانه‌ها صورت نگرفته است. در واقع به‌زعم این دسته از مصاحبه‌شوندگان، به دلایلی نظیر «عدم آشنایی کافی مدیران و کارکنان کتابخانه‌های عمومی با گفتمان عمومی‌سازی علم، عدم وجود نشست‌های علمی بین متولیان کتابخانه‌های عمومی و رسانه ملی، محافظه‌کاری، نداشتن شبکه‌ای ارتباطی قوی و ...» کتابخانه‌های عمومی سیاست شفاف و کارآمدی برای دامن زدن به عمومی‌سازی علم در رسانه ملی ندارند. در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان اظهار داشت:

«مدیران و متولیان کتابخانه‌های عمومی چندین ساله که دارن راه رو اشتباه میرن و بدون این که تلاش کنند تا با اصحاب رسانه ارتباط برقرار کنند، پشت میز می‌شینن... مدیرای کتابخانه‌های عمومی خیلی منفعلن تو این زمینه».

در میان برخی دیگر از مصاحبه‌شوندگان در چالش عدم همسویی بین نهاد کتابخانه‌های عمومی و رسانه ملی، لبه انتقاد را به سمت دیگری برگرداندند و در این ماجرا معتقد بودند که رسانه ملی نقش اصلی را در معضلات مربوط به عدم کارایی استراتژی کتابخانه‌های عمومی در گفتمان ترویج علم داشته است.

به‌زعم این دسته از مصاحبه‌شوندگان به‌صورت کلی باوجود این که رسانه‌ها کارکردهای مثبت زیادی دارند، در پاره‌ای از مواقع جهت‌هایی را مشخص کرده‌اند که گرایش‌های عمومی را به سوی ادراک علمی کاهش داده‌اند و این سازوکار در کنار برخی از وجوه عینی و ملموس فناورانه در یک پیوند سنرژیک، نیازهایی را تعریف کرده‌اند که برآورده کردن آن‌ها کمتر با استفاده از خدمات کتابخانه‌های عمومی امکان‌پذیر است. رسانه‌های دیداری و شنیداری در عین این که می‌توانند به‌عنوان یک ابزار مفید در خدمت توسعه و ترویج کاربردهای علم در زندگی افراد قرار بگیرند، به دلیل ضعف بخشی از سازه‌های فرهنگی (که می‌توان در این مباحث از آن‌ها به‌عنوان ساختارهای کلان فرهنگی نیز یاد کرد) در ایران هنوز جایگاه مشخصی را در راستای تجویز برنامه‌مند علم-محوری پیدا نکرده است. اگرچه امروزه دسترسی به اطلاعات به میزان قابل‌توجهی نسبت به یک دهه‌ی گذشته افزایش چشم‌گیری داشته است، بااین حال این افزایش نتوانسته است در جامعه‌ای که فرهنگ روزمره‌ی آن با دلالت‌های علم‌محورانه تجهیز شده باشد، عمل کند. به‌طور کلی به نظر می‌رسد رسانه‌های جمعی در ایران به دلیل «برجسته‌سازی موضوعات غیرفرایندمدار»، «عدم توفیق در آشنا کردن مردم با فعالیت‌های علمی»، «عدم اختصاص زمان کافی به برنامه‌های علمی» نتوانسته است نقش چشمگیری در ترویج گفتمان «عمومی‌سازی علم» در ایران داشته باشند که این امر در نهایت باعث کم‌اثر شدن نقش کتابخانه‌های عمومی در پیاده‌سازی گفتمان علمی در جامعه در درازمدت می‌شود. به نظر می‌رسد بخشی از عدم توفیق برنامه‌سازی علمی در سازمان صداوسیما به علت عدم توانایی رسانه‌سازی علم باشد. پژوهش‌های فاضلی فاروجی و فرهنگی (۱۳۹۸) نشان داد که رسانه‌ی ملی در ایران به دلیل عدم اهمیت قائل شدن به فرایند «عمومی‌سازی علم»، نقش خویش را به یک ابزار اطلاع‌رسانی محض تقلیل داده است که این امر

در نهایت مانع از تحقق چرخه ترویج علم در جامعه ایران شده و کتابخانه‌های عمومی را در ایفای رسالت خویش با مانع مواجه می‌کند. در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان بر این اعتقاد بود: «*رسانه‌های خارجی رو کاری ندارم چون همیشه اونا رو کنترل کرد ولی داخلی چی؟ ورزشو نشون بدن به یه موضوع سیاسی ربط پیدا می‌کنه ... . گهگاهی بندرت یه برنامه‌هایی هم می‌سازن در مورد مسائل فرهنگی ولی اونقدر جذاب نیست که اثرگذار باشه این یک و با فیلم و سریال‌های آبکی و اینام کاری کردن هیچ‌کس یاد کتابخونه نیفته.*»

رسانه‌ها بخش قابل‌ملاحظه‌ای از اوقات فراغت افراد را پوشش می‌دهند و نقش زیادی در جهت‌گیری‌ها، سلیق و انتخاب آن‌ها دارند و به دلایل متعدد سیاسی- اقتصادی قسمت قابل- توجهی از محصولات و محتواهای رسانه‌ای برای مصارفی با مقاصد سیاسی- اقتصادی به مخاطبان عرضه می‌شود و از آنجایی که مطالعه‌ی کتاب یا به‌اصطلاح فرهنگ مطالعه به‌عنوان مقدمه‌ای برای پایه‌ریزی فرهنگ علم‌محوری در جامعه، کمتر اهداف و مقاصد متولیان رسانه‌ها را در برمی‌گیرد، نقش واقعی کتابخانه‌های عمومی نیز کاهش پیدا می‌کند. لازم به ذکر است که اشاره به این بحث از آن‌رو نمی‌باشد که هستی رسانه‌ها برای کتابخانه‌های عمومی و علم‌محور کردن جامعه تهدید محسوب می‌شوند، بلکه؛ اساس بحث این است که رسانه‌ها (بالأخص رسانه‌های داخلی) قدرت جهت دادن خود را در مسیر هدف موردنظر بکار نگرفته‌اند. به بیانی دیگر، این حامل‌های ارتباطی اطلاعات به سهولت قدرت این را دارند که گام‌های مهمی در راستای عمومی‌سازی ادراک علمی بردارند، باین‌حال چنین اهدافی در اولویت متولیان رسانه ملی نمی‌باشد. در همین رابطه یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان بر این اعتقاد بود:

«*معتقدم که هرچه از چارچوب رسانه‌ها بیرون می‌آید به دو صورت مختلف تبلیغ است. صورت اول و مستقیم آن تبلیغ برای کالاها و محصولات تجاری و غیره است و صورت دوم تبلیغ ایدئولوژی می‌باشد... تبلیغات برای کسب سود و یک هدف خاص است و اگر ما امروز شاهد این هستیم که جامعه علم‌محور نیست نباید شک داشته باشیم که رسانه چنین هدفی را تبلیغ نکرده است چون سود و هدفش در آن نیست.*»

رسانه‌های ارتباطی نوین در سال‌های اخیر رشد چشم‌گیری داشته‌اند، به‌نحوی که تولید محتوا در آن در مقایسه با یک دهه‌ی گذشته با سهولت بیشتری امکان‌پذیر است. چنین واقعیتی باعث شده است تا پیوند مردم با آن بیش‌ازپیش زیادتر شود و نقش آن‌ها نیز در زندگی افزایش پیدا کند. این افزایش نقش به‌شیوه‌ای است که حتی نمی‌توان «دنیای بدون رسانه» را تصور کرد.

ناگفته نماند که رسانه‌های امروزی با وجود جهت‌گیری‌های خاص خود، در افزایش آگاهی‌های علمی جامعه اثرات مطلوبی هم گذاشته‌اند و در روشن کردن بسیاری از مسائل حائز نقش‌های قابل توجهی بوده‌اند. لذا آنچه در ایران در ارتباط با رسانه‌ها، علم‌محوری و کتابخانه‌های عمومی از برجستگی زیادی برخوردار است؛ عدم همسویی و هماهنگی رسانه ملی با اهداف کتابخانه‌های عمومی به صورت رویه‌ای و محتوایی می‌باشد. مرتبط با این بحث، نظر یکی دیگر از افراد مورد مصاحبه برای نمونه نقل می‌شود:

«کتابخانه‌های عمومی در یه وضع خوب خیلی راحت می‌تونن از رسانه‌ها کمک بگیرن... حتی می‌تونن برای خودشون یه رسانه ایجاد کنن ... ولی تو کشور ما روزنامه، رادیو، تلویزیون، وبسایت‌های خبری و خبرگزاری‌ها همشون سیاسین... و همین سیاسی بودن باعث شده صدتا شبکه و کانال خارجی هم شبیه اینا وجود داشته باشه، پس اینا بجای این‌که کار فرهنگی انجام بدن دارن مبارزه می‌کنن... دیگه علم‌محور بودن و اینا رو ابدأ جزء اهدافشون بحساب نمی‌آرن... کاری هم کردن که مردم این چیزا رو دوس نداشته باشن... یه سری رسانه هم هست البته در سطحی پایینتر که کارش سرگرم کردن ملته ... منم نمی‌گم بده رسانه، اتفاقاً خیلی هم خوبه ولی به شرط این‌که شما اینقد حرفه‌ای و ماهرانه کار کنین که بتونین حداقل پنج درصد مردمو به شکل واقعی به خودتون جذب کنین با رسانه خیلی زودتر از اونچه که فکر می‌کنین می‌تونین به هدفتون برسین».

نقض عدالت توزیعی در خدمات کتابخانه‌ای

توزیع عادلانه امکانات و خدمات در پهنه سرزمین به صورت یکسان و یکنواخت با هدف تأمین دسترسی آحاد مردم به زیرساخت‌های توسعه موضوع آمایش سرزمین است و یکی از مهم‌ترین اصول در تحقق عدالت اجتماعی در جامعه می‌باشد. در همین رابطه می‌توان گفت که توزیع خدمات کتابخانه‌ای به صورت یکسان در نقاط مختلف کشور، منجر به دسترسی اقشار دورافتاده به مباحث علمی می‌شود که این امر در نهایت به عمومی‌سازی علم در جامعه کمک می‌کند.

با توجه به این‌که عمومیت‌بخشی به ادراک علمی را می‌توان ذیل یکی از پارادایم‌های توسعه انسانی به‌شمار آورد که خود یکی از مباحث مهم توسعه پایدار می‌باشد، تجهیز زیرساخت‌های کتابخانه‌های عمومی در تمام مناطق، یکی از اقدامات اولیه و مقدماتی تحقق هدف موردنظر است. اقدام برای افزایش دسترس‌پذیری افراد در مناطق و استان‌های کشور و قائل شدن اهمیت

بیشتر برای نواحی محروم و عقب‌افتاده از نظر زیرساخت‌های توسعه، علاوه بر افزایش سطح توسعه انسانی و اجتماعی به صورت عام، ادراک علم‌محوری را نیز به صورت ویژه ارتقاء خواهد بخشید. در همین رابطه یکی از مصاحبه‌شوندگان بر این اعتقاد بود:

«اگر هدف ما اینه که جامعه‌مون علم‌محور بشه به قول شما باید امکانات و وسایلو به صورت عادلانه در اختیار جامعه‌ای که ازش حرف می‌زنیم قرار بدیم با همون کیفیت ... اصلاً این جوروی فک نکنیم که فلان روستایی تو سیستان اینی که توی تهران هستو نمی‌خواد ... درسته باید تناسب‌سازی هم بشه ... ولی تجهیز و ساختن چندتا کتابخونه توی ایلام چه فشاری به دولت میاره که بگن نه تو شیراز اشکالی نداره بسازیم تو لرستان لازم نیست؟؟ ... بدبختانه اصلاً این جوروی نیست...».

تمرکزگرایی شدید در طی چند دهه‌ی گذشته مسیر بسیاری از امکانات و خدمات را به سوی شهرهای بزرگ روانه کرده است و ماحصل چنین وضعیتی واپس‌ماندگی بخش‌های زیادی از نواحی و مناطق سرزمین است و برآیند آن نیز عدم رشد اندیشه‌هایی است که در آن توسعه یکپارچه سرزمین را به عنوان یک ضرورت مهم متجلی می‌سازند. در چنین بستری است که کتابخانه‌های عمومی در مناطق و نواحی دورافتاده و به حاشیه افتاده از نظر توسعه زیرساختی، مجال تعریف اهداف و برنامه‌های خود را نمی‌یابند و روزبه‌روز از اثرگذاری قدرت آن‌ها کاسته می‌شود. در چنین شرایطی است که علم‌محوری نمی‌تواند یک هدف اجرایی و قابل دسترس باشد، چراکه با وجود ادبیات و مفاهیم غنی از فقدان پشتوانه‌ای توسعه‌برانگیز رنج می‌برد. در این ارتباط نظر یکی از افراد مورد مصاحبه چنین نقل شده است:

«امکانات شهرستان‌های کوچک با شهرهای بزرگ یکی نیست، خُب همیشه این جوروی انتظار داشت که همه مثل هم پیشرفت کنن در مورد کتابخونه هم همینه ... من دقیقاً همینو به یکی از مسؤلین گفتم ایشون گفتن هرکی هر کتابی خواست بخودم زنگ بزنه با پُست از اینجا براش می‌فرستم خونشون تو شهر و روستا ... ایشون گویا اینو درک نکرده بودن که فرقی یه کتابخانه تر و تمیز با فرستادن یه کتاب خیلی خیلی بیشتر از ایناس ... . امکانات باید همه‌جا یکی باشه... اگه م یکی نباشه اختلافش دیگه مثل الان نباشه».

عدم توزیع عادلانه خدمات کتابخانه‌ای در مناطق جغرافیایی متفاوت منجر به دامن زدن به احساس ناعدالتی در بین شهروندان (به ویژه مناطق حاشیه‌ای و دورافتاده) می‌شود که این امر در

درازمدت منجر به دل‌زدگی آن‌ها از سیاست‌های تبعیض‌آمیز شده و در نهایت آن‌ها را نسبت به گفتمان ترویج علم در جامعه بدبین می‌سازد.

جایگاه حاشیه‌ای کتابخانه‌های عمومی

مقوله حاضر ناظر بر این امر بود نهاد کتابخانه‌های عمومی به دلیل عدم برقراری ارتباط با سایر نهادها و ارگان‌های دولتی، سازمان‌های خصوصی و مردم‌نهاد و تکیه صرف بر ارائه خدمات صوری (نظیر امانت دادن کتاب به مراجعان، مسابقات کتابخوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، تشکیل کانون‌های ادبی و ...) جایگاه حاشیه‌ای پیدا کرده است که این امر مشکلات و موانعی را در راستای گفتمان ترویج علم در جامعه به وجود می‌آورد. به‌زعم مصاحبه‌شوندگان برای برون‌رفت کتابخانه‌های عمومی از این وضعیت، می‌بایست این نهاد حلقه‌های ارتباطی خود را گسترش داده و از آن به نفع عمومی‌سازی علم استفاده کند. در همین زمینه یکی از مصاحبه‌شوندگان بر این اعتقاد بود:

«انسان ذاتاً تعامل‌گراست ... هر جا ببینه نیازهاش برآورده میشه اگه براش ممکن بشه در جریان تعامل قرار می‌گیره ... اگه کتابخانه‌های عمومی مولد این اتفاق باشند و بتونن افراد را جذب خود کنن خیلی راحت می‌تونن به مقاصد و آرمانشون برسند... فکر نکنید که کتابخانه فقط باید کتاب بده دست مردم بخونن و وسلام چون کتاب مثل هیچ کالای دیگه‌ای نیست ... اگه بتونن شرایطی رو فراهم کنن که این نقش رو گسترش بدن اتفاقای خیلی خوبی می‌افته و نباید فکر کنیم که کتابخانه عمومی مثل یه مرکز خریده ... اگه واقعاً خدمات خودشون رو محدود به دادن و گرفتن کتاب نکنن ظرفیت اینو دارن مثل یه دانشگاه خوب نقش‌آفرینی کنن».

به‌زعم مصاحبه‌شوندگان هراندازه دایره شعاع تعاملات کتابخانه‌های عمومی بیشتر باشد، به میزان قابل توجهی کیفیت خدمات آن نیز افزایش خواهد یافت. از آنجاکه کیفیت تعاملات به لحاظ محتوایی در کتابخانه‌های عمومی به شکل سنتی خود باقی‌مانده است، در گام نخست نیاز است تا این شکل رایج از ارائه خدمات متحول شود، در این معنا که کتابخانه فضایی را فراهم آورد که مراجعه‌کنندگان بیشتری را جذب خود کند. جذب مراجعین بیشتر سازوکار و روش‌های مخصوص به خود را دارد، که مدیریت کتابخانه‌ها می‌تواند با استفاده از مشوق‌هایی مانند آرایش فضای فیزیکی و گسترش امکانات و همچنین تعریف لینک‌های ارتباطی برای پیوند میان اعضا و تشکیل حلقه‌های مطالعاتی و ... این امر را مقدور کند. در گام بعدی می‌توان کتابخانه‌های عمومی

را به‌عنوان یک مرجع فرهنگی معرفی کرد و با برگزاری یادواره‌های فرهنگی و تجلیل از ناشران و نویسندگان این امر را عملی ساخت. در زیر برای نمونه نظر یکی از افراد مورد مصاحبه برای نمونه نقل می‌شود:

«کتابخانه‌های عمومی ظرفیت این را دارند که مانند یک دانشگاه شناخته بشن، می‌توان با تمام مراکز فرهنگی و هنری و آموزشی ارتباط برقرار کنن و نقش رهبری فرهنگی را حتی بر عهده بگیرند ... یه نکته مثبتی هم دارن کتابخانه‌ها و اون اینه که قادرند افراد را در تمام سنین و با هر علاقه‌ای که دارن جذب خود کنن ... منتها برنامه عمل برای این کارا مهمه».

پوشش اوقات فراغت افراد و تدوین برنامه‌های لازم برای یادگیری مادام‌العمر زمانی می‌تواند عملی شود که کتابخانه‌های عمومی قابلیت‌های خود را معطوف توسعه ارتباطات کنند. تعامل با سازمان‌های رسمی، سازمان‌های مردم‌نهاد و خصوصی از گزینه‌های قابل‌تأملی می‌باشد که مشروط به وجود برنامه و تضمین اجرای آن، مسیر دستیابی به رسالت واقعی کتابخانه‌های عمومی را مقدور می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر به‌منظور فهم «تعارضات ساختاری در سپهر کتابخانه‌ای و جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران» از روش‌شناسی ترکیبی کیفی بهره گرفته است. در بخش نخست پژوهش، پژوهشگر برای شناسایی جایگاه ترویج علم در کتابخانه‌های عمومی ایران، از روش تحلیل محتوای کیفی بهره گرفت. به‌صورت کلی اسنادی نظیر «سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور و سند نقشه جامع علمی کشور» با روش تحلیل محتوای کیفی تحلیل شد. یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کیفی نشان داد که در اسناد موردبررسی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به جایگاه کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم اشاره شده است. در «سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴» به مفادی نظیر حمایت از آموزش و یادگیری فردی، حمایت از مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی تمام گروه‌های سنی و آگاهی‌رسانی به‌صورت جسته‌گریخته اشاره شده است. در این سند بر لزوم تحقق عدالت در زمینه آموزش اشاره شده است که یکی از لوازم اصلی پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه است. علاوه‌بر این در سند مذکور جهت دسترسی به عمومی‌سازی علم به بسیج

امکانات و ظرفیت‌های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی اشاره شده است. یکی دیگر از نقاط تأکید سند مذکور اشاره به مبحث «اعتلای آگاهی عمومی در جامعه» است که همان‌طور که در سند پیش‌بینی شده منطبق با بافت بومی جامعه و بر اساس تمدن اسلامی می‌بایست با استفاده از ابزارهای ارتباطی (رسانه‌ها) به عموم در زمینه‌های فرهنگی آگاهی‌رسانی صورت گیرد. به‌طورکلی هرچند در سند مذکور به نقش کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم به‌صورت مستقیم اشاره نشده است، اما با این حال نقاط تأکید آن بر مؤلفه‌هایی نظیر آگاهی‌رسانی عمومی، لزوم تحقق عدالت در آموزش و ... با رسالت کتابخانه‌های عمومی در یک راستا است. در «قانون برنامه پنجم و ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» بیشتر از سایر اسناد بر پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه با کاربست عدالت توزیعی در سطوح مختلف آموزش تأکید شده است. در این سند بر لزوم توانمندسازی مناطق مختلف اجتماعی، محرومیت‌زدایی از مناطق مختلف و حتی بخش‌های فراموش‌شده اجتماع (نظیر گروه‌های کم‌توان ذهنی) تأکید شده و بر تحقق عدالت فضایی در سطوح مختلف و افزایش آگاهی همگانی اشاره شده است. بر اساس بیانیه ایفلا، یکی از راهکارها برای عمومی‌سازی علم در جامعه، ارائه خدمات برابر و یکسان صرف‌نظر از نژاد، ملیت، سن، جنسیت، مذهب، زبان، وضع اقتصادی، وضعیت شغلی، سطح تحصیلی و سواد افراد است، که این امر به معنای توزیع خدمات کتابخانه‌ای بر اساس عدالت توزیعی است. در سند «نقشه مهندسی فرهنگی کشور» به نقش عمومی‌سازی علم در تمام سطوح فرهنگی جامعه با در نظر گرفتن عدالت آموزشی اشاره شده، امری که یکی از رسالت‌های بنیادین کتابخانه‌های عمومی است. در این سند به ترویج فرهنگ علم‌گرایی و خردباوری در جامعه به‌عنوان یک راهبرد کلان اشاره شده است. همچنین در سند مذکور در بعد فراغت اجتماعی-فرهنگی به‌صورت فشرده به لزوم توجه به عادات خواندن از دوران کودکی به بعد با فراهم‌سازی امکانات لازم اشاره شده است. یکی از نقاط مورد غفلت در سند مذکور عدم توجه به بعد آگاهی‌رسانی است. در این سند به‌طور مستقیم از کتابخانه‌های عمومی کشور و جایگاهشان در جامعه سخنی به میان نرفته است، اما به دلیل تأکیدات این سند بر مؤلفه‌هایی نظیر علم‌گرایی همگانی، تأمین عدالت آموزشی و فراهم‌سازی امکانات و بسترهای اجتماعی و فرهنگی، به نظر می‌رسد که رسالت یکسانی با کتابخانه‌های عمومی دارد. در ایفلا نیز به اصولی همچون «ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی؛ پشتیبانی از آموزش فردی و خودآموزی و نیز تمامی سطوح آموزش رسمی؛ برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان» در مقام

رسالت کتابخانه‌های عمومی اشاره شده است. بنابراین به نظر می‌رسد به نحوی مستتر در این سند نیز رسالت کتابخانه‌های عمومی ایران نهفته باشد. نهایتاً این که یافته‌ها نشان داد سند «نقشه جامع علمی کشور» از میان اسناد موردبررسی، مرتبط‌ترین سند با اهداف و رسالت کتابخانه‌های عمومی بوده است. در این سند به‌طور مستقیم از کتابخانه‌های عمومی سخن به میان رفته است. مطابق با یافته‌های به‌دست‌آمده، در این سند در قالب اشاره به مصادیقی نظیر «یادگیری مادام‌العمر، توسعه فرهنگ مطالعه، ارتقای آگاهی‌های علمی عمومی، استقرار جامعه دانش‌بنیان عدالت‌محور، توجه به علم و تبدیل آن به یکی از گفتمان‌های اصلی جامعه و ...» از عمومی‌سازی علم به‌واسطه ابزارهای فرهنگی مانند کتابخانه‌های عمومی سخن به میان رفته است. در سند بیش از هر سند دیگری از گفتمان ترویج علم در جامعه پشتیبانی شده است. در سند مذکور به‌طور مستقیم در قالب‌بندهای مرتبطی از نقش و کارکرد کتابخانه‌های عمومی در جامعه در افزایش آگاهی‌رسانی با لزوم تحقق عدالت فضایی سخن به میان رفته است. کتابخانه‌های عمومی همسو با رسانه‌های جمعی و مساجد در مقام نهادهای فرهنگی وظیفه دارند از ظرفیت‌های خود برای ساده‌سازی علم در نزد عامه و گسترش علم به تمام نقاط سرزمین با حفظ عدالت‌محوری بهره ببرند؛ در راستای این رسالت این ابزارهای فرهنگی می‌بایست فرهنگ استفاده از علم را در جامعه نهادینه کنند و از اوان کودکی نقشه جامعه علمی را برای فرهیخته کردن عموم مدنظر قرار دهند.

در بخش دوم از تحلیل پژوهشگر برای فهم این که «کتابخانه‌های عمومی در ایران با چه تعارضات ساختاری در مسیر ترویج علم مواجه هستند» از روش تحلیل تماتیک بهره گرفت. یافته‌های حاصل از مصاحبه در قالب چهار مقوله «عدم وجود استراتژی بنیادین برای حل مشکلات و تعارضات ساختاری، عدم اتخاذ رویکرد مناسب برای پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در رسانه ملی، نقض عدالت توزیعی در خدمات کتابخانه‌ای و جایگاه حاشیه‌ای کتابخانه‌های عمومی» جمع‌بندی شد. مقوله «عدم وجود استراتژی بنیادین برای حل مشکلات و تعارضات ساختاری» بدان معنا بود که کتابخانه‌های عمومی هیچ استراتژی کاربردی‌ای برای رفع موانع ساختاری در راستای ترویج علم در جامعه ندارند. مطابق با یافته‌های به‌دست‌آمده کتابخانه‌های عمومی با مشکلات ساختاری نظیر «کمبود نیروی‌های انسانی متخصص، عدم وجود بودجه کافی برای خدمت‌رسانی به تمام شهروندان، نبود یک نظام اطلاع‌رسانی و روابط عمومی قوی در رابطه با خدمات و امکانات کتابخانه‌های عمومی و مسائلی از این قبیل» روبرو هستند که نحوی از انحا

مانع از ایفای نقش کتابخانه‌های عمومی در ترویج علم و یادگیری مادام‌العمر در جامعه ایران می‌شود. این بخش از یافته‌های پژوهش، با یافته‌های دهقانی، هاشم‌زاده و نوکاریزی (۲۰۱۶)، کوهی رستمی و همکاران (۱۴۰۰)، کشاورز (۱۳۹۹)، تاجداران و همکاران (۱۳۹۲)، دهقانی راینی (۱۳۹۲)، عاملی (۱۳۹۰)، میری (۱۳۹۶)، افشار زنجانی (۱۳۹۴)، ابراهیمی، (۱۳۹۰) و اشرفی (۱۳۸۸) قرابت تامی دارد. هر یک از این پژوهشگران در قالب پژوهش‌های چندگانه‌ای نشان دادند که کتابخانه‌های عمومی در پیاده‌سازی رویکرد ترویج علم در ایران شکست‌خورده است. علاوه بر این برخی از این پژوهشگران مانند میری (۱۳۹۶) با اشاره به مشکلات ساختاری در کتابخانه‌های عمومی، به این امر اشاره کرد که کتابخانه‌های عمومی به دلیل مجموعه‌ای از ناکارآمدی‌ها توان تحقق بخشی به مقوله عمومی‌سازی علم را ندارند. مقوله «عدم اتخاذ رویکرد مناسب برای پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در رسانه ملی» بر دو موضوع جدا از هم، اما در عین حال مرتبط اشاره داشت که به نحوی از انحا مانع از پیاده‌سازی گفتمان ترویج علم در جامعه توسط کتابخانه‌های عمومی می‌شود. در وجه اول، به دلیل رویکرد غلط سیاست‌گذاران، متولیان و مدیران کتابخانه‌های عمومی تلاش چندانی برای عمومی‌سازی علم صورت نمی‌گیرد. بنا بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان به دلایلی نظیر «عدم آشنایی کافی مدیران و کارکنان کتابخانه‌های عمومی با گفتمان عمومی‌سازی علم، عدم وجود نشست‌های علمی بین متولیان کتابخانه‌های عمومی و رسانه ملی، محافظه‌کاری، نداشتن شبکه‌ای ارتباطی قوی و ...» کتابخانه‌های عمومی سیاست شفاف و کارآمدی برای دامن زدن به عمومی‌سازی علم در رسانه ملی ندارند. در وجه دوم، برخی دیگر از مصاحبه‌شوندگان در چالش عدم همسویی بین نهاد کتابخانه‌های عمومی و رسانه ملی، لبه انتقاد را به سمت رسانه ملی برگرداندند و در این ماجرا معتقد بودند که رسانه‌های داخلی نقش اصلی را در معضلات مربوط به عدم کارایی استراتژی کتابخانه‌های عمومی در گفتمان ترویج علم داشته‌اند. بنا به اظهارات این دسته از مصاحبه‌شوندگان رسانه‌های داخلی به دلیل عواملی نظیر «عدم جایگاه مشخص علم‌محوری در رسانه ملی، برجسته‌سازی موضوعات غیرفرایندمدار، عدم توفیق در آشنا کردن مردم با فعالیت‌های علمی، عدم اختصاص زمان کافی به برنامه‌های علمی» نتوانسته‌اند نقش ترویجی در اجرای گفتمان عمومی‌سازی علم کتابخانه‌های عمومی و پیاده‌سازی آن در جامعه داشته باشند. این بخش از یافته‌ها با یافته‌های فاروجی و فرهنگی (۱۳۹۸) در یک راستا است که به نحوی نشان دادند رسانه‌ی ملی در ایران به دلیل عدم اهمیت قائل شدن به فرایند «عمومی‌سازی علم»، نقش خویش را به یک ابزار اطلاع‌رسانی محض

تقلیل داده است که این امر در نهایت مانع از تحقق چرخه ترویج علم در جامعه ایران می‌شود. بخش دیگری از یافته‌های این پژوهش در رابطه با «نقض عدالت توزیعی در خدمات کتابخانه‌ای» بود. بنا بر اظهارات مصاحبه‌شوندگان به دلیل وجود تمرکزگرایی شدید در توزیع امکانات و خدمات کتابخانه‌های عمومی به نفع کلان‌شهرهای بزرگ و از قلم انداختن نقاط و نواحی دورافتاده در پهنه سرزمین ایران، فرایند عمومی‌سازی علم به امری غیرقابل دسترس بدل می‌شود. نهایتاً این که بخش آخر این پژوهش در رابطه با «جایگاه حاشیه‌ای کتابخانه‌های عمومی» بود. مقوله حاضر ناظر بر این امر بود نهاد کتابخانه‌های عمومی به دلیل عدم برقراری ارتباط با سایر نهادها و ارگان‌های دولتی، سازمان‌های خصوصی و مردم‌نهاد و تکیه صرف بر ارائه خدمات صوری (نظیر امانت دادن کتاب به مراجعان، مسابقات کتابخوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، تشکیل کانون‌های ادبی و ...) جایگاه حاشیه‌ای پیدا کرده است که این امر مشکلات و موانعی را در راستای گفتمان ترویج علم در جامعه به وجود می‌آورد. به‌زعم مصاحبه‌شوندگان برای برون‌رفت کتابخانه‌های عمومی از این وضعیت، می‌بایست این نهاد حلقه‌های ارتباطی خود را گسترش داده و از آن به نفع عمومی‌سازی علم استفاده کند.

منابع

- ابراهیمی، رحمان (۱۳۹۰). بررسی نقش و جایگاه کتابخانه‌های عمومی در افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان: مطالعه موردی شهر تهران. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی**، دانشگاه تهران.
- احمدی، زهرا (۱۳۹۳). **نقش کتابخانه‌های عمومی و آموزشگاهی در گسترش فرهنگ مطالعه**. www.sociallib.blogfa.com/post.aspx
- اشرفی، حجت (۱۳۸۸). «کتابخانه‌های عمومی و نیازهای جمعیتی ایران». **تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی**، ۱۵(۲): ۹۷-۱۲۲.
- افشار زنجانی، ابراهیم (۱۳۹۴). «کتابخانه‌های عمومی: تمرکز یا عدم تمرکز». **سخن هفته لیژنا**، شماره ۲۵۳، ۶ مهر.
- افضلی فاروجی، میترا و فرهنگی، علی (۱۳۸۷). «طراحی الگوی برساخت ترویج علم در تلویزیون جمهوری اسلامی ایران»، **فصلنامه‌ی مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی**، دوره ۸، شماره ۲، صص ۹۵-۱۲۰.

تاجداران، منصور؛ کربلاآقایی کامران، معصومه و عاملی، سبیکه (۱۳۹۲). «نقش کتابخانه‌های عمومی شهرستان نیشابور در افزایش سواد اطلاعاتی شهروندان». *فصلنامه دانش‌شناسی*، ۶(۲۰): ۳۹-۵۴. دهقانی راینی، حکیمه (۱۳۹۲). نقش کتابخانه‌های عمومی کرمان در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌های عمومی، دانشگاه بیرجند.**

رضایی شریف‌آبادی، سعید و شاملو، زهرا (۱۳۸۷). *ترویج علم؛ چشم‌اندازها، فرصت‌ها و چالش‌ها*. تهران: کتابدار وابسته به شرکت خدمات اطلاع‌رسانی کتابدار فرزانه. عاملی، سبیکه (۱۳۹۰). بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی شهرستان نیشابور بر افزایش سواد اطلاعاتی شهروندان. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء، رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی.** قدیمی، اکرم (۱۳۹۵). «نقش رسانه‌ها در عمومی‌سازی علم». *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال دوازدهم، شماره ۴۲، صص ۱۱-۳۷.

کوهی رستمی، منصور؛ محمدزاده، فاطمه و عصاره، فریده (۱۴۰۰). «شناسایی و رتبه‌بندی موانع جذب و توسعه مشارکت‌های مردمی در کتابخانه‌های عمومی ایران». *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۱(۲): ۳۱۱-۲۹۲.

گریلی، ام‌البنین (۱۳۹۷). چالش‌های کتابخانه‌های عمومی در جامعه چندفرهنگی استان گلستان از دیدگاه کاربران. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بیرجند، رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی-مطالعات کتابخانه‌های عمومی.**

مطلبی، داریوش. (۱۳۹۶). «کتابخانه‌های عمومی در خدمت ترویج علم»، *فصلنامه نقد کتاب اطلاع‌رسانی و ارتباطات*، ۴ دوره ۴، شماره ۱۳ و ۱۴، صص ۱۹۹-۱۸۳.

میری، انیس (۱۳۹۶). *تدوین مدل کتابخانه عمومی مطلوب جامعه ایرانی به روش پژوهش آمیخته اکتشافی*. تهیه شده برای طرح کتابخانه ایرانی. منتشر نشده.

Afshar Zanjanī, Ebrahim (2015). "Public Libraries: Centralization or Decentralization." *LISNA Weekly Opinion*, No. 253, 28 September. (In Persian)

Afzali Farouji, Mitra & Farhangi, Ali (2008). "Designing a Model for Science Communication in Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB)." *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 8(2): 95-120. (In Persian)

Ahmadi, Zahra (2014). *The Role of Public and School Libraries in Promoting a Culture of Reading*. www.sociallib.blogfa.com/post.aspx (In Persian)

Ameli, Sabikeh (2011). *Investigating the Role of Neyshabur Public Libraries in Enhancing Citizens' Information Literacy*. Master's Thesis in Library and Information Science, Alzahra University. (In Persian)

- Ashrafi, Hojjat** (2009). "Public Libraries and Iran's Demographic Needs." *Information Research and Public Libraries*, 15(2): 97-122.
- Dehghani Hakimeh, R., Mohammad Javad Hashemzadeh & Mohsen Nowkarizi (2016). "The Role of the Public Libraries of Kerman Region in Iran on Promoting Users' Reading Culture". **Research on Information Science & Public Libraries**. 22(2): 229-246.
- Dehghani Rayeni, Hakimeh** (2013). *The Role of Kerman Public Libraries in Developing a Reading Culture Among Users*. Master's Thesis in Library and Information Science (Public Libraries), Birjand University. (In Persian)
- Ebrahimi, Rahman** (2011). *Investigating the Role and Position of Public Libraries in Increasing Citizens' Social Capital: A Case Study of Tehran*. Master's Thesis in Library and Information Science, University of Tehran. (In Persian)
- Eyre, G. (2004). "Towards a Literate Australia: The Role of Public Libraries in Supporting Reading". **Australasian Public Libraries and Information Services**. 17(4): 186-192.
- Ghadimi, Akram** (2016). "The Role of Media in Public Understanding of Science." *Iranian Journal of Cultural and Communication Studies*, 12(42): 11-37. (In Persian)
- Gorjili, M-albanin** (2018). *Challenges of Public Libraries in the Multicultural Society of Golestan Province from Users' Perspectives*. Master's Thesis in Library and Information Science (Public Library Studies), Birjand University. (In Persian)
- IFLA public library service Guidelines** (2010). Ed. by Christie Koontz And Barbara Gubbin. [E-book]. <https://www.degruyter.com/view/product/43971>.
- Koochi Rostami, Mansour; Mohammadzadeh, Fatemeh & Assareh, Farideh** (2021). "Identifying and Ranking Barriers to Attracting and Developing Public Participation in Iran's Public Libraries." *Library and Information Science Research*, Ferdowsi University of Mashhad, 11(2): 292-311. (In Persian)
- Mansour, Essam. (2019). "Libraries as agents for development: The potential role of Egyptian rural public libraries towards the attainment of Sustainable Development Goals based on the UN 2030 Agenda". **Journal of Librarianship and Information Science**. 52(1): 1-16.
- Miri, Anis** (2017). *Developing an Optimal Public Library Model for Iranian Society Using an Exploratory Mixed-Methods Approach*. Prepared for the "Iranian Library" Project. Unpublished. (In Persian)
- Motallebī, Dariush** (2017). "Public Libraries in Service of Science Communication." *Book Review Quarterly on Information and Communication*, 4(13-14): 183-199. (In Persian)
- Nielsen, B. G., & Borlund, P. (2015). **PUBLIC LIBRARIES AND LIFELONG LEARNING**. Citation for published version (APA).
- Nyana, Sylvia A. (2009). "Creating a library system that serves the needs of rural communities in Africa south of the Sahara". **Journal of Pan African Studies**. 3(1): 9–22.
- Obotu, A. S., Adaji, I. J., Chukuka, O.O., & Fauziyat, S.O. (2021). "AVAILABILITY OF CURRENT AWARENESS SERVICES IN PUBLIC LIBRARIES IN KATSINA STATE NIGERIA". **Library Philosophy and Practice (e-journal)**. 4(6): 1-19.
- Rezaei Sharifabadi, Saeed & Shamelou, Zahra** (2008). *Science Communication: Perspectives, Opportunities, and Challenges*. Tehran: Librarian Publications, affiliated with Ketabdar Farzaneh Information Services Co. (In Persian)
- Strand, K. S., & Britz, J. (2018). "The evolving role of public libraries in South Africa in addressing information poverty: A historical context". **Library Mangement**. 39: 6-7.

- Tajdaran, Mansour; Karbala Aghaei Kamran, Masoumeh & Ameli, Sabikeh** (2013). *"The Role of Public Libraries in Neyshabur in Enhancing Citizens' Information Literacy."* *Knowledge Studies Quarterly*, 6(20): 39-54. (In Persian)
- Yilmaz, B., Cevher, N. (2015). "Future of public libraries Opinions of public librarians in Turkey", **IFLA Journal**, 41(4): 336-352.

فصلنامه انجمن ایرانی
مطالعات فرهنگی و ارتباطات

۴۲۹

تعارضات ساختاری در
سپهر کتابخانه‌ای و
جایگاه ترویج علم .....